

Összeállította: Ralovich Béla, ny. szakfőtanácsos Eü. Min.

Reported by Béla Ralovich, past senior advisor, Ministry of Health

E-mail: ralovich.bela@freemail.hu

DOI: <https://doi.org/10.29179/EgTud.2020.4.142-166>

Adatok a gyógyítás hazai történetéhez

Data to the history of the Hungarian curing

Összefoglalás

A Magyar Királyságot a jelenlegi helyén 1000-ben ismerte el Szt. Ottó római császár és II. Szilveszter pápa. Ezt megelőzően és ezután is bencés papok gyógyítottak hazánkban. Kezdetben mellettük csak kisszámú külföldi orvos és peregrináció során tanult magyar „physicus” tevékenykedett. A papok itthoni képzése 1000 körül indult el a különböző iskoláinkban. Először Óbudán képeztünk orvost 1395-ben és később Pozsonyban, de mindkét helyen csak rövid ideig. Állandó orvosképzés csak 1770 óta van Magyarországon és jelenleg négy egyetemen is folyik.

Kulcsszavak: gyógyítás, papok, felsőoktatás, orvosképzés

Abstract

The Hungarian Kingdom was officially accepted by the Holy Roman Emperor Otto and by Pope Sylvester II. in 1000. Before and after that time Benedictine

monks cured in our country. At the beginning besides them only a small number of foreign medical doctors and peregrinant Hungarian „physicus” worked. Education of priests started in our different schools around 1000. Medical training began first at Óbuda in 1395 and later in Pozsony but at both universities only for a short time. Permanent medical training has been going on in our country since 1770, at present even in four universities.

Keywords: curing, priests, higher education, medical training

Előzmények

Áttekintve a gyógyítás történetét, megállapítható, hogy az mindig szoros kapcsolatban állt a miszticizmussal/a vallásokkal, a filozófiával és az oktatás alakulásával. A kezdetektől évezredek keresztül, az volt a gyakorlat, hogy a panaszos elment vagy elvitték őt a varázslóhoz, ill. a varázsló ment oda ahova hívták és aki a családján belül szerzett tudásának megfelelően, az általa ismert és gyűjtött növényi, állati és ásványi anyagokkal/a mai gyógyszerekkel, valamint késsel, varázslatokkal és imákkal kezelte a beteget. Ezután Egyiptomot említjük, ahol Kr.e. mintegy 4000 évvel alakították ki a szervezett oktatást a hieroglifikus írás tanítása céljából. Úgy

tartják, hogy **Thot** volt az írás, a bölcsesség, a tudományok, a mágia istene, az írnokok pártfogója és az orvosok patrónusa. Kr.e. 2600 körül élt **Imhotep**, akit az első ismert orvosnak, építésznek, gyógyszerésznek, csillagásznak és írnoknak tartanak. Tevékenységének köszönhetően már „tudományos alapon” gyógyítottak a papok. Az orvosi ismeretek egyik korai forrása az un. **Ebert**-papyrus volt, mely Kr.e. 1550 körül készült és felölelte az akkori összes orvosi ismeret – emberi test, betegségek, gyógyszerek, rovarirtó-szerek, stb. Úgy tartják, hogy abban található **Thot** receptjei is. Egyiptomban már szakosodott orvosok is dolgoztak és szülőotthonok is léteztek. Az Ó-perzsa Birodalomban is voltak iskolák, ahol háromféle ékírást is hasz-

náltak. Később a perzsák az orvostudomány területén is jeleskedtek. Kr.u. 529-ben az Athénból elmenekült görög tudósok és orvosok a Gondesapurban létezett (fő)iskolán dolgoztak tovább. A városban kórház is volt. Az epidauruszok Kr.e. 2000 évvel **Aszklepioszt** – akinek orvos utódai, két fiú és **Hügieia** voltak – tekintik a gyógyítás és a gyógyhatású szerek Istenének. A görög város-államok Kr.e. 800 és 600 között kezdtek kialakulni, melyek között a két legjelentősebb Athén és Spárta volt. Athénban Kr.e. 338-ban hozták létre az „*Ephébiát*”, melyben magas szinten oktattak retorikát, valamint filozófiát. Ebben az időszakban élt **Hippokratész** (460–350 körül) is, aki a korai orvostudomány egyik nagy alakja. Ő gyűjtötte össze az egyiptomi ismereteket és maga is gyarapította azokat. Tőle származtatják a még ma is alkalmazott „*Orvosi eskü*” szövegét, amiből kiderül, hogy az orvoslás még akkor is főleg „családi mesterség” volt és az oktatás ennek megfelelően a családon belül folyt. Írásából az is megállapítható, hogy a *physicusok* nem foglalkoztak a sebészettel, mely a *chirurgusok* szakterülete

volt és, hogy a gyógyszereket az orvosok adták a tünetek alapján a betegeknek. **Platón** (427–347) Kr.e. 387-ben Athénban alapította az „*Akadémiát/ Museiont*”, az első olyan görög filozófiai iskolát, melyben már tanítottak matematikát, asztronómiát, zoológiát, botanikát és filozófiát – az utóbbi tudományok már kapcsolatosak voltak a gyógyítással. **Szókratész** (469–399) természet-filozófiája nagy hatással volt **Platón** gondolkodására, akinek a művei az alábbi témák szerint csoportosíthatók: formatan, ismeretelmélet (dialektika), antropológia (etika), államelmélet, stb. Az Akadémiáját **Justinianus** bizánci császár csukatta be Kr.u. 529-ben. Egyesek úgy tartják, hogy **Platón** Akadémiája tekinthető a későbbi „egyetemek” egyik elődjének, ahol **Arisztotelész** (384–322) is oktatott. Ő **Platón** tanítványa és Nagy **Sándor** nevelője, nagy formátumú filozófus és irodalmár volt. **Platónnal** együtt mindketten évszázadokon keresztül az európai filozófia legmeghatározóbb alakjai voltak. 335 körül létrehozta saját iskoláját a „*Lykeiont/a Peripatost*”, melyben már jelentősebb könyvtár is volt. Kr.e. 290 körül az Athé-

ből elmenekült tudósok alapították meg az *Alexandriai Iskolát/a Museiont* az uralkodók támogatásával. Itt alakították ki a kor legnagyobb papirusz-tekercs könyvtárát a világszerte fellelhető tudományos művekből, melyek két helyen – a Museionban és a *Serapis* templomában – voltak olvashatók. A kutatók matematikával, csillagászzal, orvosi és filozófiai ismeretekkel foglalkozhattak, ill. ilyen ismereteket tanulhattak/tanítottak. Talán ez volt az első jelentős, nyilvános orvosi iskola. 610-től kórház is működött a városban. Kr.e. 146-ban a Római Birodalom bekebelezte Görögországot és ekkor a görög tudomány, kultúra, építészet és művészet is a Birodalom részévé vált. Az időszámításunk kezdetén élt **Krisztus** (0–33?), aki megteremtette a szeretetre és a segítségnyújtásra épülő keresztény filozófiát. A követői – az apostolok, a szerzetesek – a továbbiakban ennek megfelelően tevékenykedtek. Rómában az első akadémiát a Kr.u. első században **Vespasianus** császár ((9–79)) hozta létre. Ebben az időszakban alapították meg azt a *Jogi iskolát* is, ahol az ún. „római jogot” oktatták. A Pergamonban született **Aelius Gale-**

nus/Claudius Galenus (129–210?) *physicus*, *chirurgus* és *filozófus* volt, aki Rómában élt és dolgozott. Ő tekinthető az egyik legjelentősebb ókori orvos-kutatónak. Munkássága kiterjedt az anatómiára – majmokat és sertéseket boncolt –, a fiziológiára – a humorális elméletet fejlesztette, a keringési rendszert és az idegműködést kutatta –, a kórbonctanra, a gyógyszertanra és a neurológiára. Ezek mellett foglalkozott filozófiával és logikával is. Nézetei mintegy 1300 évig meghatározták az európai orvosok gondolkodását. Az *Alexandriai könyvtár* anyaga a Kr.u. 200-as évek második felében részben megsemmisült, részben széthordásra került. Az afrikai származású **Martianus Minneus Felix Capella** (360–428) író volt. Ő írt először „*A hét szabad művészet/Septem artes liberales*” rendszerről allegorikus formában, kilenc kötetben. Könyve címe „*De nuptiis Philologiae cum Mercurii et de septem artibus liberalibus libri IX*”/”*Kilenc könyv Mercurius és Philologia házasságáról és a hét szabad művészetről*”. A tudományok rendszerét **Mercurius** és **Philologia** házasságának kerettörténetébe ágyazta. Az első két könyvben ol-

vasható, hogy **Philologia** nászajándékba kapja **Mercurius** hét szolgálóleányát. A maradék hét kötetben kötetenként egy-egy tudományt ismertetett. Ezek a következők voltak: grammatika, retorika, logika (*trivium*). A logika **Arisztotelész** és **Porphüriosz** munkájából állt. Ezután következtek a *quadrivium* tárgyai: aritmetika, geometria, asztronómia, zene. Voltak választható tárgyak is. Ilyen volt **Arisztotelész Fizikája**. Ez a rendszer képezte az oktatás alapját Európában évszázadokon keresztül. Az emberiség jövője szempontjából nagy jelentőségű volt, hogy I. Nagy **Constantinus** ((306–337)) elismerte a keresztény vallást, Konstantinápolyba költözött és ott főiskolát is alapított, melynek több tanszéke is volt. Bizáncban az oktatás már akkor „egyházira” és „államira” különült. A Római Birodalom 395-ben kettészakadt. Területén jelentős kolostorok működtek kiemelkedő képességű szerzeteseknek köszönhetően. Ők többek között fontos, főleg teológiai és filozófiai kutató és oktató munkát végeztek. Ezek voltak: Nagy Szt. **Vazul** (329–379; Caesarea), Szt. Ágoston (354–430; Hippo), Szt. **Benedek** (480–543; Monte Cassino), Szt.

Isidor (556–636; Sevilla), stb. Mivel ők papok voltak, tanaik elismerése a mindenkori pápától függött. Nézeteiket az írásaik és a követőik terjesztették. Nagy Szt. **Vazul** 369-ben megalkotta a kolostori élet követendő példáját a *basileiost*, amely kórház, az elesettek számára szállás, stb., volt. 420-ban Jeruzsálemben is működött kórház. II. **Theodosius** (401-450) keletrómai császár három jelentős tettet hajtott végre. 425-ben megalapította a korábbi főiskolából a *Pandidakteriont*, ahol görög és latin nyelvet, szónoklattan, jogot és filozófiát oktattak. Ez a Főiskola a Bizánci Birodalom legfontosabb kulturális központjává vált. 431-ben Efezusban egyetemes egyházi zsinatot tartott, ahol a *nesztoriánus* nézeteket elítélték és Szt. **Cirill** nézetét fogadták el. Végül elrendelte a hivatalos császári rendeletgyűjtemény, a *Codex Theodosianus* elkészítését. Meg kell még azt is említenünk, hogy egyesek szerint az „első egyetem” az ún. *Magnaúra Iskola* volt, melyet 855/56-ban a *Pandidakterionból* alakítottak ki és ahol filozófiát, retorikát, orvosi ismereteket és jogot oktattak 1046-ig. Akkor újraalapították a jogot és filozófiát taní-

tó Pandidakteriont, mely a Birodalom 1453 évi megszűnéséig működött, **Platón** tanait a legtovább oktatva. A bizánciak szerepe azért is jelentős, mert hasonlóan az arabokhoz, ők is szerepet játszottak a klasszikus művek megőrzésében. Szt. **Benedek** később Szt. **Vazul** nézetei alapján dolgozta ki a bencések életének és kolostoraik működésének a szabályait. A kolostoraik egy része rendelkezett kórházzal, érvágó- és orvosok-házával, könyvtárral, fürdővel, gyógyszertárral és gyógynövénykerttel is. Az ott élők imádkoztak, istentiszteletet tartottak, oktattak, a tudományokkal foglalkoztak – fordítottak és másoltak a scriptoriumban –, gyógyítottak – az orvosi munka akkor három tudományra (életmód/*dietetica*, *orvosságok/pharmaceutica* és *késsel végzett beavatkozások/chirurgia*) épült –, természetettek gyógynövényeket, mezőgazdasági munkát végeztek és állatokat tartottak. Az oktatás színvonalának későbbi alakulására – az orvosi ismereteket is beleértve – nagy hatással volt a római **M. Aurelius Cassiodorus** (490–585) történész, államférfi, pap munkássága, mert ő összegyűjtötte és másol-

tatta az antik tudományos műveket a kolostorában a „barbár” évszázadok elején. Ezzel megmentette a fontos dokumentumokat az utókor számára. A hét szabad művészet koncepciójának a VII. századi elterjedésében a **Karolingok** uralkodásának volt jelentős szerepe. Ők hívták meg az angol teológust **Alcuin-t/Albinus-t** (735–804), hogy tanítson az udvarukban, aki iskolát és könyvtárat is alapított. Az oktatás mellett Nagy Károly tanácsadója volt, aki jutalmul neki adta a toursi Szent **Márton** Apátságot, ahol Európa egyik legjobb iskoláját alakította ki. Utóda az ír **John Scotus Eriugena/Johannes Scotus Eriugena** (810–877) teológus, fordító, értelmező volt, aki több korábbi szerző munkája alapján megpróbálta integrálni a klasszikus görög és a neoplatonista filozófiát a keresztény hittel. Egyesek szerint munkássága később **Hegel**-re is hatással volt. A szerzetesek közül az orvostudomány területén a legjelentősebb személy **Constantinus Africanus** (1020–1087) bencés barát volt, aki dolgozott a salerno-i Orvosi Iskolában és Monte Cassinóban élt. Ő fordította latinra a korábban élt görög és arab orvosok meg-

mentett műveit, használhatóvá téve azokat az utókor szakemberei számára.

Az iszlám aranykora a Kr.u. a 700-as évektől az 1400-as évekig tartott. Az általuk uralt területeken a gazdasági, a tudományos, a társadalmi és a kulturális élet az akkori legmagasabb szinten állt. Ami a pápáktól független arab oktatást illeti, az iskoláik mindig a jelentős mecsetek szomszédságában épültek. Bagdadban hozták létre az első „Fordító Irodát” 830-ban. Az arab iskolákat az alábbi sorrendben alapították: a tuniszi (*Al-Zaytuna Iskola*, 732), a cordobai (*Mezquita*, 785), a fezi (*Al-Zaytuna Iskola*, 859), a kairói (*Al-Azhar Iskola*, 970), a bagdadi (*Al-Nizamiyya Iskola*, 1065), stb. Ezekben a világ addigi eredményeit gyűjtötték össze, fordították le és oktatták. Papjaik munkáját megkönnyítette, hogy 751-ben megismerték a papír készítés technikáját. Iskoláikban, ahol jelentős könyvtárak létesültek, színvonalas orvosképzés is folyt. A hallgatók a végzéskor diplomát kaptak. Az arab orvosoknak általában és különösen a perzsa orvos, költő, filozófus és teológus **Ibn Szína**-nak/**Avicenná**-nak (980–

1037) köszönhetően, az orvosi ismeretek jelentősen gyarapodtak. **Avicennát** tartják a modern európai orvoslás egyik megalapozójának. Az arab területeken is működtek kórházak: Damaszkuszban (707), Kairóban (874), Bagdadban (918), Baszrában (925), stb., ahol oktatás is folyt. Az első gyógyszertárat Bagdadban nyitották meg 754-ben. Attól kezdve az arabok által uralt területeken már máshol is létesültek gyógyszertárak.

Az orvostudomány európai oktatása és művelése területén nagy előrelépés történt az arabok hatására a IX. században. Akkor hozták létre az itáliai Salernoban a pápai befolyástól mentes *Orvosi Iskolát*, mely a XIII. század végéig fontos tudományos központ volt. Ezt követte az 1180-ban megalapított montpellier-i Orvosi Iskola. Az oktatás területén pedig jelentős haladást eredményezett **Hugo de Saint-Victor** (1096–1141) munkássága. Ő 1120 tájától a párizsi Szt. Vince Apátságban dolgozott. Hatalmas gondolkozó, skolasztikus teológus, misztikus író, Ágostonrendi kanonok volt, akinek a tevékenységére jelentős hatást gyakorolt Szt. **Ágoston** filozófiá-

ja. Ő írta a „*Didascalion*”/„*De eruditione didascalica*” c. enciklopédiát, melyben az akkor ismert összes tudományt összefoglalta. Ezek között található az ún. „*Septem artes mechanicae*-be” azaz A hét mechanikai művészet-be tartozók is. Ezek a *takácsmesterség, kovácsmesterség, építőművészet, hajózás, földművelés, vadászat, színjátszás és gyógyítás*. Ezek a tudományok a *physica témakörébe* tartoztak és a *physicus/ orvos* elnevezés is innen eredeztethető.

Európában a XIII. században születtek meg az első egyetemek a már régóta működő kolostori iskolákból – párizsi, bolognai, montpellier-i, stb. – melyeken már nemcsak egy-egy témakört (jog vagy teológia), hanem a hét mechanikai művészet tárgyait is elkezdtek oktatni. Ezeket a tárgyakat az egyetem előkészítő fakultásán, a *facultas artium*, a mai bölcsészeti kar ősen adták elő, melynek elsajátítói a „*magister artium liberalium*”/„*szabad művészetek tanítómestere*” címhez jutottak. A Salernoban végzetek 1231 után orvosi diplomát kaptak. Ez alapján is írta elő II. **Frederick** azt, hogy csak diplomával

rendelkező személyek gyógyíthatnak 1240-től. A véres sebészeti beavatkozások végzésétől a papokat már 877-től tiltották. Az orvosi diplomával nem rendelkező papok gyógyításban játszott szerepe ezek után már csökkent. A fejlődés következő stációját az jelentette, amikor az orvosi és a gyógyszerészeti feladatokat elválasztották egymástól. Az arabok által megszállt területeken ez folyamat már 1162-ben elkezdődött, míg máshol csak az 1240-es dekrétum után indult el.

Az orvosi ismeretek oktatása hazánkban

A természetimádó őseinknek a sámán volt a misztikus vezetője. Elődjeink az egy Istent tisztelő keresztény, mohamedán és zsidó vallással és azok szerzeteseivel/papjaival valószínű, hogy a kazárokkal való együttélés során Kr.u. 500–600-as években találkoztak, de az is lehet, hogy esetleg már korábban – a perzsa és a szkíta időszakban. Őseink életére a megismert vallások közül a bizánci szerzeteseknek, a bizánci

kereszténységnek, valamint a bizánci császároknak volt a legnagyobb hatása a honfoglalás előtt és utána is egy darabig, mert bizánci papok már voltak közöttünk, akik kereszteltek is és a mindenkori császárral is együttműködtünk. Ennek ellenére őseink zömében még az ősi pogány vallásuk szerint éltek.

Az is bizonyos, hogy a Kárpát-medencében, már a honfoglalás előtt is voltak római katolikus templomok, katakombák, bizánci és bencés kolostorok, valamint szerzetesek és esetleg szerzetesnők is. Ugyanis a kereszténység már Kr.u. a II. században, a római uralom alatt, megjelent Pannoniában. E területen a rómaiakon kívül (Kr.u. 10–430 között), germán törzsek (?), gótok (az 5. században), hunok (448-tól), longobárdok (520-tól), avarok (560-tól) és szlávok (800-as évektől) is éltek. Közülük a rómaiak, a gótok, a longobárdok, az avarok és a szlávok között már tevékenykedtek keresztény szerzetesek. 850 körül a keresztény **Pribina** ((?–860?)) /a kettős zárójelben lévő évszámok az illető uralkodásának kezdő és záró évét jelölik/ nemcsak a mai Zalavár helyén

létesített erődítményt és templomot, hanem a nyitrai hegyen is alapított kegyhelyet. Ezeken a helyeken valószínűleg salzburgi bencések munkálkodtak. **Pribina** után **Szvatopluk** ((840–894)) következett. Ő támogatta a Rómából visszatért **Metód** térítő munkáját és az is bizonyított, hogy **Cirill** és **Metód** is élt Zalavár környékén. Tehát abban az időben bizánci és bencés kolostorok egymás mellett léteztek a Kárpát-medencében és valószínű, hogy az akkori gyakorlatnak megfelelően a szerzetesek már oktattak is.

Úgy tűnik, hogy hivatalosan a nyugati kereszténységgel Kr.u. 961-ben **Taksony** ((947–970)) fejedelemnek köszönhetően kerültünk kapcsolatba. **Taksony** második kezdeményezésére 973 után már közöttünk is biztosan megjelentek a bencések. 982-ben **Géza** fejedelem ((970–997)) kérésére a Sankt Gallen-i Querfurti **Brunot** küldték ide, aki mint első püspök **Gézát** és még számos vezető személyt megkeresztelt és ezzel hivatalosan is letette a római katolicizmus alapját. **Géza** az új vallás elfogadását vas-szigorral megkövetelte.

Jelen ismereteink szerint bencések létesítették az első magyar templomot, a veszprémi Szent György kápolnát és ők alapították meg az első kolostorukat, a pannonhalmit is 996-ban. A római katolikus keresztény vallás és velük a nyugati kultúra azonban csak lassan, **Géza** utódja, Szent **István** király ((997–1038)) uralma alatt kezdett terjedni és a folyamat valószínűleg csak Nagy **Lajos** király ((1342–1382)) uralkodása alatt fejeződött be.

Az bizonyos, hogy hazánkban is szerzetesek oktattak először és egyházi személyek képzése volt a céljuk. Az is tény, hogy Szent **István** királyunk érdemei a hazai oktatási rendszer megszervezése területén elvülhetetlenek. Az oktatás három szinten: **a. kolostorokban**, **b. templomokban/plébániákon** és **c. székesegyházi/káptalani iskolákban** indult el. Szt. **István** támogatta a szerzetesi kolostorok létesítését (Pécsvárad (998), Zalavár, Zoborhegy, Csánád, Bakonybél). Ezt a tevékenységet az őt követő többi királyunk is folytatta (Tihany, Garamszentbenedek, Mogyoród, Somogyvár, Szekszárd, Bába, Kolos,

Meszes, Földvár, stb.). Ezek a létesítmények voltak az ún. királyi apátságok. A kolostorokban vagy monostorokban éltek a bencések, akik istentiszteleteket tartottak, térítettek, oktattak, gyógyítottak, gyógynövényeket termeltek és vándorokat is fogadtak. A *kolostori iskolákban* az elemi ismereteket – beszédet, kiejtést, hangsúlyozást, olvasást, írást, éneket és számvetést – tanítottak képzetlen személyeknek, fiataloknak általában három-négy évig. (Itthon létezik egy olyan dokumentum, amelyet egy esztergomi vagy székesfehérvári diák készített a XII. század első felében, és amely arról tanúskodik, hogy a hét szabad művészetből többnyire csak a triviumot tanították. A quadrivium tárgyait tanítása kezdetben ritka lehetett.) Pannonhalmán már 1010 körül volt iskola és itt oktatták először a quadriviumi tárgyakat. Akkor és még hosszú ideig a memorizálás, az ismétlés és a visszakerdezés volt az oktatás módszere és a latin nyelv volt a hivatalosan használt állami, egyházi és oktatási nyelv. Később a leendő papok mellett a világi pályára készülők is ezekben az iskolákban tanultak. Az idők folyamán, a kolos-

tori és/vagy a templomi/plébániai iskolából alakultak ki a városi és az egyéb oktatási intézményeink. **István** másik rendelkezése a *templom*-építtetési volt, melynek eredményeképpen elindult az **Isten**-házához kapcsolódó népoktatás is 1020 táján. A vidéki templomokban folyt a legegyszerűbb ismeretek – imák, szentírás, éneklés, számolás, valamint esetleg olvasás és írás – tanítása. Az „elemi népoktatás” általában magyarul folyt, de a latin nyelv tanítása is előfordulhatott. **István** harmadik nagy jelentőségű lépése a *székesegyházi/káptalani iskolák*, az *academia capitularisok* létesítésének támogatása volt. Ennek keretében jött létre ilyen iskola Székesfehérváron 1028 körül, Csanádon 1028 körül, Esztergomban 1030 táján és Pécsen még Szent **István** korában, majd Nyitrán 1111, Gyulafehérváron, Veszprémben, Nagyszombatban, Ó-Budán... stb.” Ezekben az intézményekben már magasabb szintű oktatás folyt a triviumi és a quadriviumi követelményeknek megfelelően latin nyelven. **Békefi Remig** szerint 15 ilyen intézmény létezett hazánkban. A székesegyházi iskolák a főiskoláink elődjének tarthatók. A

végzetek általában külföldön szerezték meg a magasabb egyetemi diplomát.

Hazánkban a bencések mellett 1130-tól új szerzetesek (premontrei, cisztercita, domonkos, ferences, Ágostonrendi, pálos, jezsuita, karmelita, piarista, irgalmas stb.) és 1527 után a protestáns tiszteletesek is megjelentek a bizánci szerzetesek mellett. Mindegyik rend létesített egy vagy több kolostort. A tatár-dúlás előtt a kolostorok száma már több mint 90 volt. A bencések után a többi oktató rend tagjai – a ciszterciták, a ferencesek, a domonkosok, az Ágostonrendiek, a jezsuiták stb. – is megszervezték iskoláikat. Az elmondottak alapján nyilvánvaló, hogy hazánkban évszázadokon keresztül szerzetesek/papok/tiszteletesek oktattak az Egyház és az adott szerzetes-rend előírásai/szabályai szerint, a kornak megfelelő módon.

Ami a hazai felsőfokú oktatás történetét illeti, e téren sok a vita. Elsősorban az esztergomi és a veszprémi Academia Capitularis, ill. a veszprémi, a budai és a pécsi Studium Generale tekintetében ütköznek a nézetek. A vita oka az, hogy

szakembereink nézete eltérő. Szerintünk 1292 előtt egyetemről, a korábban elmondottak értelmében, nem is beszélhetünk. Addig csak skoláknak vagy akadémiáknak nevezték a szerzetesi iskolákat, ill. ha több tárgyat is oktattak, akkor az intézmény neve studium generale lehetett. Az bizonyosnak látszik, hogy a bölcsészet/a hét szabad művészet elsajátítása nélkül nem lehetett teológiát, jogot vagy orvostudományt tanulni. Mindent összevetve mi úgy véljük, hogy kezdetben egy oktatási intézmény akkor lett studium generale vagy később egyetem/universitas, ha azt a pápa, a terület uralkodója kérése alapján, elismerte annak vagy hozzájárult annak létesítéséhez. Talán más volt a helyzet a nem bencés – pl.: domonkos – szerzetesi studium generalek esetében. Azok létesítését lehet, hogy csak a Rend, pápa által elismert, nemzetközi feje rendelte el és az intézményt az adott ország illetékese alapította meg. A protestáns iskolák megjelenése magával hozta a korábbi gyakorlat megváltozását, mert azok létesítésébe a pápáknak már nem volt beleszólása, azok uralkodói, fejedelmi vagy főúri enge-

dély és támogatás alapján működtek. Később az uralkodók pápától való függésének csökkenése azzal is járt, hogy egy-egy új létesítmény megalapítása esetén már nem kérték a pápa engedélyét. Hazánkban az említettek mind-egyikére találni példát.

Mint korábban már elmondtuk Európában 1120 előtt a hét mechanikai művészet tárgyait – közöttük az orvosi ismereteket is - nem vagy csak esetlegesen a hét szabad művészet tárgyaiba ágyazott formában oktatták a kolostori iskolákban. Kivételek voltak egyes görög és római iskolák, az arab iskolák, a salerno Orvosi Iskola és a montpellier Orvosi Iskola – az utóbbi csak 1180 után. A fenti tényből következik, hogy 1120 előtt a székesegyházi iskoláink oktatási tematikája sem térhetett el ettől a gyakorlattól. **Nemes Csaba** és **Farkaslaki Hints Elek** szerint Esztergomban már oktattak orvosi ismereteket. **Nemes** szerint ezért az az Iskola egyetem volt. **Békefi** úgy vélte, hogy az orvosi ismeretek oktatása az esztergomi Székesegyházi Iskolában nem bizonyítható. Szerintünk a hét szabad művészet tematikája min-

dig tartalmazott orvosi ismereteket is, viszont ez még nem jelentette azt, hogy az adott intézmény egyetem. Másik fontos tény az, hogy az 1028-ban megalapított esztergomi *Academia Capitularis* még a bolognai *Scola* (1088) és a párizsi *Iskola* (1150) megszületése előtt létesült és mivel az utóbbiak csak a XIII. században lettek egyetemek, ezért az esztergomi *Iskola* elvileg sem tartható egyetemnek. Emellett jelenleg semmi olyan hivatalos dokumentumról sincs tudomásunk, amely a pápa jóváhagyását tartalmazza. Más a helyzet a *veszprémi Academia Capitularis* esetében. Szerintünk ez az intézmény, mely 1172 és 1196 között – valószínűleg 1180-ban – alakult ki egy (bizánci vagy bencés) szerzetesi iskolából, volt hazánk első *Studium Generale*ja, mely III. **Béla** király ((1172–1196, a horvát származású **Kalán/Calanus Coelius** pécsi püspök megmérgezte)) támogatásával jött létre. Ennek az intézménynek a létét igazolja a IV. Kun *László* király ((1272–1290, megmérgezték)) által 1276. november 18-án írt levél. Továbbá az is, hogy IV. **Ince** pápa ((1243–1254)) egy 1246-ban kelt oklevelében francia, magyar és olasz stu-

dium generalekról írt. Jelen tudásunk szerint, abban az időben, csak Veszprémben létezett ilyen intézmény, melyben két tanszéken – bölcsészeti és jogi – oktattak. Ezért ha ott orvosi ismereteket egyáltalán tanítottak, akkor az csak a hét szabad művészet keretében történhetett meg. A veszprémi *Studium Generale* lerombolása után mintegy 25 év telt el addig, amíg a következő *studium generale*nk megszületett. A domonkosok alapították meg Budán a várban a Szent Miklós nevű konventjüket, melyben 1305?-ben szervezték meg az *Aquinói Szent Tamás* nevű *Studium Generale*t oktatási és térítési célból. A budai Intézményt maga a Rend tartotta fenn. A *Studium Generale*t állítólag 1475 után – 1481?-ben – **Mátyás** király ((1458–1490)) támogatta. Az általa meghívott **Franciscus Nardeus de Nerotino**-t megbízta a *Studium Generale* egyetemmé fejlesztésével. Annyi bizonyos, hogy eredetileg a budai Intézményben bölcsészeti és teológiai képzés folyt és tudományos fokozatot is adtak. A Rend *Capitulum Generale*ja 1495-ben, majd 1507-ben is foglalkozott a budai Intézmény helyzetével, megerősítve jogait,

és megállapította, hogy ők a bolognai Egyetem példáját követve oktattak. Hogy ez akkor ott mit jelentett, vagyis, hogy az Intézmény megnevezése mi volt – studium generale avagy egyetem – és, hogy hány kara volt, stb., azt nem ismerjük. **Magyary-Kossa Gyula** szerint 1483-ban a konstanzi zsinattal összefüggésben kétszer is említették a Budai Egyetemet/Főiskolát és annak tanárát **Klostein Simont**, aki orvos volt. Az 1510-es években az Intézményt Párizsban tanult professzorokkal erősítették meg, melyben 1540-ig folyamatosan oktattak és neveltek. Akkor a domonkosok Kassára menekültek a törökök elől, ahol később az Intézményük végleg megszűnt.

A pécsi *Studium Generale*t Nagy **Lajos** király ((1342-1382)) és **Koppenbach Vilmos/Vilmos** püspök alapította – 1367–1543? –, és két tanszéke volt. A létesítés gondolatát indukálhatta az a tény is, hogy abban az időben alapították a prágai Egyetemet (1348), ill. a krakkói (1364) és a bécsi (1365) *Studium Generale*t. Pécs városa abban az időben hazánk egyik legjelentősebb települése volt. A *studium generale* alapítását

V. **Orbán** pápa ((1362–1370)) hagyta jóvá 1367 szeptemberében. Az alapító levelében az olvasható, hogy: „... létesüljön egy *Studium Generale*, ahol örök időkre tanítsák az egyházjogot és a polgárjogot, valamint minden más tisztes tudományt, kivéve a teológiát...”. Hogy a *minden más tisztes tudomány* pontosan mit jelent, azt nem ismerjük, de a kor gyakorlatát figyelembe véve az a bölcsészet, azaz a hét szabad művészet oktatását jelenthette. Orvosi Tanszék Pécsen nem volt. Az Egyetem Nagy **Lajos** halála utáni sorsáról kevés biztosat tudunk.

Nagy **Lajos** után **Zsigmond** király ((1387–1437)) került a trónra és ő alapította az **első hazai egyetemet/universitást** az *Universitas Budensis*t Óbudán – 1389-1403 –, melyet IX. **Bonifác** pápa ((1389–1404)) 1395. október 6-án ismert el. Abban az időben Óbuda egy fontos település volt különböző szintű iskolákkal, közöttük a domonkos *Studium Generale*jával és jelentős káptalan testülettel. **Zsigmond** király a káptalan testületre alapozva alakította ki az Egyetemet, melynek négy – bölcsészeti,

teológiai, kánon és polgári jogi, valamint orvosi – tanszéke volt, és fokozatot is adhatott. Az alapításban, sok más mellett szerepe lehetett annak, hogy hazánkban orvosi tanszék korábban még nem volt. Azt sem tudni, hogy a pécsi Studium Generale, az 1387-ben történt báni megszállást követő leállás után elkezdett-e már ismét oktatni, továbbá, hogy nem változott-e a struktúrája. Emellett hazánk déli határvidékén abban az időszakban rendszerezések voltak a főúri, hatalmi lázongások. A óbudai Egyetem, a zavaros politikai és hatalmi viszonyok miatt 1403-ban bezárt. A körülmények normalizálódását követően **Zsigmond** király az Egyetem újraindítását kezdeményezte, ami 1410. augusztus elsején megtörtént a régi formában. Az Intézmény irányításában és a katolikus egyházvezetés újrászervezésében **Castiglione Branda**-nak, a volt piacenzai püspöknek és pápai követnek, aki később királyunk tanácsadója is lett, fontos szerepe volt. Mivel az az időszak a „kettős pápaság kora” volt, az Egyetemet, mely 1410–1447? között működött, akkor az ellenpápa, XXIII. **János** ismerte el. Az újra megnyitott Egyetem kan-

cellárja továbbra is a budai prépost volt. Orvosi ismereteket tanított **Klostein Simon**, **Diernecki Máté** és **András** mester is. **Zsigmond** királynak köszönhetően a budai és a bécsi Egyetem együttműködött. Az Egyetem **Zsigmond** király halála után több mint tíz évvel, ismeretlen okból megszűnt.

Zsigmond király Egyeteme után **Mátyás** király és **Vitéz János** érsek ((1465–1472)) hozták létre a rövid életű *Universitas/Academia Istropolitana* Pozsonyban – 1465–1491. II. **Pál** pápa ((1464–1471)) volt a jóváhagyó az 1465. május 19-i bullájával. **Mátyás** király határozhatta meg az Egyetem helyét, a fakultásokat és választhatta ki az oktatókat is, valamint az ő és az érsek kötelessége volt az Egyetem működési költségeinek a fedezése. Az Egyetemet **Vitéz János** és **Janus Pannonius** szervezte meg bolognai példa alapján, melynek első kancellárja **Vitéz János** volt a haláláig. Az Egyetemen bölcsészeti, teológiai, jogi, valamint orvosi tanszék működött. Orvosi ismereteket **Förchlinger Péter** mester, **Ilkusch Márton** és **Müller von Königsberg Johannes/**

Regiomontanus oktatott. Az Egyetem a **Vitéz János**-féle összeesküvés leleplezését követően hanyatlani kezdett és **Mátyás** halála után megszűnt. Az Egyetem mellett **Mátyás** király nemcsak a híres *Könyvárát* hozta létre, hanem a támogatásával 1473-ban **Hess András** hazánk első könyvnyomdáját is megalapította Budán. Az Egyetem megszűnése után, Pozsony városában 1912-ig, az Erzsébet Tudományegyetem megalapításáig, csak királyi, jogi és különböző felekezeti akadémiák/lyceumok működtek.

A következő felsőoktatási intézményünket, a kolozsmonostori *Jezsuita Iskolából* alakították ki, melynek igazán viharos élete volt. Az iskolát **Báthory Kristóf** vajda 1579-ben alapította, melyet **Báthory István** fejedelem ((1571–1586)) kérésére XIII. **Gergely** pápa ((1572–1585)) 1582. február 9-én *Egyetemnek* ismert el. Az Egyetemet a protestánsok 1603-ban lerombolták. 1693-ban indult el ismét az oktatás az új jezsuita Akadémián, amelyet 1753-ban **Mária Terézia** királynő ((1740–1780)) megint Egyetemmé nyilvánított. Az Intézmény 1773 után, mint piarista Egyetem mű-

ködött és 1775-től már Orvosi Tanszéke is volt. II. **József** király ((1765–1780)) 1784-ben Lyceummá minősítette és az Orvosi Tanszékből később *Orvos-Sebészeti Tanintézet* (1817-1872) lett és így oktatott addig, amíg 1872-ben **Ferenc József** király ((1848–1916)) egy új állami *Tudományegyetemet* nem szervezett Kolozsvárott. Ez az Egyetem még sok nehézséget megélve (a trianoni béke-diktátum miatt Szegedre menekült, majd visszatérés Kolozsvárra) ma is létezik, azonban 1959-től már csak, mint román tannyelvű *Babes-Bolyai Tudományegyetem*, melynek vannak magyar nyelvű tanszékei is. A kolozsvári *Ferenc József Tudományegyetem* Orvosi Kara 1945-ben, helyhiány miatt, Marosvásárhelyre szorult és ott kezdett el oktatni, mint *Magyar Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet*. Ennek az Intézménynek külön további kálváriája van. A neve jelenleg „*George Emil Palade*” Orvosi, Gyógyszerészeti, Tudomány és Technológiai Egyetem, melyben már román és magyar nyelven oktatnak.

A kolozsvári Egyetemet követte, a református **Bethlen Gábor** fejedelem

((1613–1629)) és király ((1620–1621)) által 1622-ben Gyulafehérvárott alapított, nemzetközi hírű *Collegium Academicum/Egyetem*, melyet 1658-ban török/tatár csapatok romboltak le. Az Egyetemen az indulásától kezdve, hosszabb vagy rövidebb ideig, neves külföldi és hazai szakemberek, közöttük **Alstedt Johann Heinrich** teológus, filozófus, polihisztor és **Ascanius Mihály** bölcsész és orvos-doctor, stb., oktattak. Azt nem tudjuk, hogy volt-e Orvosi Tanszéke és, hogy az orvosi ismeretek oktatása milyen mélységű volt. A lerombolt gyulafehérvári Egyetem jogutódjaként működött 1662 és 1896 között Nagyenyeden a híres, felsőfokon oktató, *protestáns Kollégium*, melyet **Apafi Mihály** fejedelem ((1661–1690)) hozott létre. A Kollégiumban jónevű szakemberek: **Pápai Páriz Ferenc** (filozófus, orvos, szótárkészítő), **Enyedi Sámuel** (orvos-doctor, bölcsész, prédikátor), **Csernátoni Pál** (számтан és filozófia tanár), **Dézi Márton** (református esperes, hittudós) és később **Baritz Márton** (orvos-doctor), stb., oktattak. Hogy a hallgatók milyen orvosi ismereteket kaptak és a képzettségük mire jogosította őket, azt nem ismerjük, de az

biztos, hogy legalább 1817-től **Baritz** barom-orvosi anyagot is tanított. Ennek a Kollégiumnak az élete sem volt zavartalan, mert 1704-ben az osztrák csapatok, majd 1707-ben a labancok pusztították el és csak I. **György** ((1714–1727)) brit király segítségével épült újjá.

Az első olyan – az induláskor ugyan csak kétkarú – *Egyetemet*, amely hazánkban a megalapításától kezdve még ma is folyamatosan működik, **Pázmány Péter** esztergomi érsek ((1616–1637)), majd 1629-től élete végéig bíboros, szervezte meg 1635-ben *Nagyszombatban*. (Ennek az új jezsuita Intézménynek már volt előélete, mert az elődje, mint Káptalani Iskola már a XIII. századtól működött.) Az új Intézményt kezdetben csak II. **Ferdinánd** király ((1619–1637)) ismerte el. Az egyetemi képzés a Bölcsészeti és Filozófiai Tagozaton indult logika, physica, mathesis, metaphysica és ethica tanításával, de a Hittudományi Karon is elkezdtek a casuisticat oktatni. Azonban ez a Tagozat csak 1638-ban vált teljessé, mert csak akkor jelentek meg az első olyan hallgatók, akik a hároméves bölcsészeti kurzust már teljesítették.

Az Egyetem Jogi Kara **Lósi Imre** érsek ((1637–1642)) és utóda **Lippay György** érsek ((1642–1666)) adományainak köszönhetően alakult meg, és 1667-ben fogadott először hallgatókat. **Lósi Imre** és **Lippay György** főpapok az életük során több más jelentős tudomány-politikai tettet is végrehajtottak. Az Egyetemnek volt komoly könyvtára, csillagvizsgálója és nyomdája is. A negyedik Kart, az orvostudományit **Mária Terézia** 1769-ben alapította és az oktatás 1770-ben indult. A Karon physicusokat, chirurgus- és gyógyszerész-mestereket, valamint bábákat kezdtek képezni. A nagyszombati Egyetemet 1777-ben Budára költöztették és ott újból felavatták, majd 1784-ben tovább vitték Pestre, mely helynek ma Budapest a neve. 1945 után a Pázmány Péter Tudományegyetem neve és struktúrája is megváltozott. Az Orvosi Kar 1951-ben kivált belőle és önálló egyetem lett, amely ma **Semmelweis Ignác** nevét viseli. 2017. augusztus 1-től az Egyetemet az Általános Orvostudományi, a Fogorvos-tudományi, a Gyógyszerész-tudományi, az Egészségtudományi és az Egészségügyi Közszolgálati, valamint az ún. Pető András Kar alkotja,

melyeken hazai és külföldi hallgatók képzése és továbbképzése folyik.

Még a Budán lévő Egyetem Orvosi Karán indult el az állatjárványtani ismeretek oktatása (1783), és ebből a magból fejlődött ki a későbbi, az 1851-től önálló állatorvos-képzésünk.

A következőkben a XX. században alapított és az orvosaink képzésében, valamint továbbképzésében szerepet játszó fő intézményeinket fogjuk felsorolni.

- **Ferenc József** király 1912-ben alapította a *Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemet* Pozsonyban. Az Orvosi Karon az oktatás 1918-ban indult. 1919-ben a csehszlovák invázió után az Egyetem oktatói Budapestre menekültek, majd az Egyetem 1923-tól négy karral – jogi, orvostudományi, bölcsészeti és evangélikus lelkészi – Pécssett kezdett működni. 1951-ben az Orvosi Kar önálló Orvostudományi Egyetem lett. Az Orvosi Karon 1973/74-ben elkezdődött a fogorvosképzés, mely jelen-

leg a Fogorvosi Szakon folyik. 1990-től létrejött az Egészségtudományi Főiskola. 2000-ben kialakult a Pécsi Tudományegyetem (PTE) a Janus Pannonius Tudományegyetem, a Pécsi Orvostudományi Egyetem és a szekszárdi Illyés Gyula Tanárképző Főiskola egybeolvadásával és attól kezdve az orvosképzés a PTE Általános Orvostudományi Karán folyik. Ekkor indult el a gyógyszerészképzés is. Az Egészségtudományi Főiskola 2006-ban egyetemi kar lett. A Gyógyszerész Szak 2016. január 1-től Gyógyszerész-tudományi Karként működik.

- A *Debreceni Egyetem* alapítását ugyancsak 1912-ben határozták el. Az oktatás 1914-ben indult a Református Hittudományi, a Jog- és Államtudományi és a Bölcsészeti, Nyelv és Történelemtudományi Karokon. Az új Egyetemet hivatalosan 1918-ban nyitották meg. Többéves építkezés után 1921 őszén nyílt meg az Orvosi Kar 14 elméleti intézete, valamint klinikája és indult el az orvosképzés. Az idők folyamán nemcsak az Egye-

tem neve, hanem struktúrája is átalakult – *Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem/Debreceni Tisza István Tudományegyetem*. 1951-ben megalakult az önálló Debreceni Orvostudományi Egyetem, amely ma a 2000-ben létrejött Debreceni Egyetem része, és amelynek *Orvos- és Egészségtudományi Centrum* a neve. A Centrumot az Általános Orvostudományi, az Egészségügyi, a Fogorvos-tudományi, a Gyógyszerész-tudományi és a Népegészségügyi Kar alkotja.

- Ami Szeged egyetemi múltját illeti, 1921 nyarán a magyar kormány törvényben rögzítette a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemnek a városban való ideiglenes elhelyezését. A Kolozsvárról átmenekült Egyetem egyes részlegeit meglehetősen mostoha körülmények között, különböző épületekben helyezték el és így indult el/folytatódott az Orvosi Karon is az oktatás. Miután 1940-ben Erdélyt visszacsatolták, az Egyetem néhány oktatóval visszatelepült Kolozsvárra

és ott folytatta a munkáját. Annak az évnek októberében Szegeden létrehozták a *Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetemet*, amely 1945-től *Szegedi Tudományegyetem* néven működött. Ebből vált ki az Orvosi Kar 1951-ben és a továbbiakban, mint Szegedi Orvostudományi Egyetem oktatott, melynek a neve később *Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem* lett. Jelenleg *Szegedi Tudományegyetem Szent-Györgyi Albert Orvos- és Gyógyszerész-tudományi Centrum* néven végzi munkáját. A Centrumot az Általános Orvostudományi Kar, a Fogorvos-tudományi Kar, az Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar, valamint a Gyógyszerész-tudományi Kar alkotja.

- Az *Országos Gyógyintézeti Központ* története 1889-ben kezdődött, amikor a Pesti Izraelita Hitközség létrehozta a Szabolcs utcai Kórházát, melyet 1947-ben államosítottak, és mint Állami Kórház végezte a munkáját. 1956-ban az Intézmény neve *Orvostovábbképző Intézet*, majd 1985-

ben *Orvostovábbképző Egyetem*, és 1993-tól *Haynal Imre Orvostovábbképző Egyetem*, végül 1998-tól *Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem* lett, mely 2000-ben egyesült a Semmelweis Egyetemmel, mint annak egyik Kara. 2001 végén ez a Kar megszűnt, melynek egységei vagy a Semmelweis Egyetem részei lettek, vagy pedig az *Országos Haematológiai és Immunológiai Intézettel* egyesültek és közösen alkották az *Országos Gyógyintézeti Központot*, amely 2007-ben átalakult a Honvéd Kórház területén Állami Egészségügyi Központtá (ÁEK) a belügyi és a rendvédelmi szervek, a honvédség, valamint a MÁV kórházai és rehabilitációs intézetei integrációjával.

- Végül meg kell említenünk az egyetemi klinikákat, az egyes jelentős kórházainkat, az orvostudománnyal, valamint a közegészségüggyel foglalkozó kutató és vizsgáló országos intézményeinket, melyek szerves részét képezik az orvosi oktatásunk rendszerének.

Csak mint érdekességet megemlítjük, hogy az 1918-ig a Magyar Királyság részét képező Horvátországban az első egyetem gyökerei 1669-ig nyúlnak vissza, ugyanis ott akkor létesült az a kétkarú jezsuita Akadémia, amelyből kialakult az első egyetem Zágrábban. Ennek létesítését **Ferenc József** 1874. január 5-én szentesítette, és az Egyetem 1874. október 19-én nyílt meg két karral osztrák minta alapján. A zágrábi *Ferencz József Egyetemnek* később három kara lett. A negyedik az Orvosi Kar csak az 1917/1918-as tanévben alakult meg. Ebből következik, hogy Horvátországban és Szlavóniában is, 1925-ig Budapesten végzett orvosok is gyógyítottak.

Megbeszélés

Összegezve az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy hazánkban állampolgárságát és képzettségét tekintve többféle orvos működhetett egykor és működik ma is.

Kezdetben orvosi ismeretekkel rendelkező bencés egyházi személyek voltak a „szakképzett” gyógyítók. (Itt a táltosokkal, varázslókkal stb., nem foglalkozunk.) A papok tanulhattak külföldön vagy 1000 után itthon és lehetek magyarok vagy külföldiek. A másik csoportba tartoznak azok, akik 1180 előtt Salernoban, attól kezdve már Montpellierben is, ill. 1268-tól Bolognaban és végül 1292-től Párizsban, stb., szereztek orvosi ismereteket. Ők is lehetek külföldiek vagy egyre növekvő számban peregrináló magyarok. Az utóbbiak a bölcsészeti, jogi és/vagy teológiai alapismereteiket itthon a különböző Székesegyházi Iskolákban, a veszprémi Studium Generaleban, az Aquinói Szent Tamás nevű Studium Generaleban Budán, a pécsi Studium Generaleban vagy később a református, az evangélikus és a királyi kollégiumokban, lyceumokban, akadémiákon vagy főiskolákon szerezheték meg. Ha tovább akartak tanulni, és itthon akkor arra nem volt lehetőség, vagy a meglévő lehetőséggel nem akartak élni, abban az esetben az orvosi tudáshoz külföldön jutottak hozzá. Hogy hány szerzetes/pap/tiszteletes, ill. orvos

gyógyított hazánkban, azt nem tudjuk. Erre vonatkozóan többek között **Magyar-Kossa** művében, de mások közleményeiben is találunk adatokat. Bizonyos, hogy 1240 előtt diplomás orvos nálunk sem volt, továbbá, hogy itthon csak az 1279-es évi budai zsinat tiltotta meg a papoknak az égetéssel és vérzéssel járó sebészi műtétek végzését, tehát addig mindent csinálhattak. A kutatások eredményeiből az is megállapítható, hogy a különböző tisztségeket betöltő papjaink között hosszú időn keresztül sokan rendelkeztek orvosi ismeretekkel, ill., hogy a jól végzett gyógyító munkájuk elismeréseként gyakran kerültek ezek a személyek különböző magasabb papi pozícióba.

A peregrináció irányát és mértékét többen is tanulmányozták. A kutatások szerint a peregrinálók száma a XII. századtól III. **Béla** király törekvéseinek köszönhetően jelentősen emelkedett. A külföldi intézmény kiválasztását, a reformáció jelentkezése után elsősorban a tanulni vágyó vallási irányultsága – római katolikus, protestáns, stb. – határozta meg egyéb más szempontok – nyelv-

tudás, szakmai érdeklődés, a személyes kapcsolatok és a távolság – mellett.

Hazánkban nevesített orvosképzés először 1389 és 1403 majd, 1410 és 1447? között az Universitas Budensissen Óbudán az első Orvosi Karon indult el. Ezt követően az Universitas/Academia Istropolitanán Pozsonyban 1465 és 1491 között, majd a nagyszombati/budapesti Orvosi Karon 1770-től folyt/folyik orvosok képzése. Ezeken kívül volt még egy rövid időszak 1769 és 1775? között, amikor Egerben a hivatalosan el nem ismert Érseki Főiskola/Egyetem Orvosi Karán is képeztek egészségügyi szakszemélyeket. Továbbá 1775 és 1784 között orvos-mester-képzés volt a Kolozsvári Egyetemen, majd az ottani Orvos-Sebészeti Tanintézetben is 1817 és 1872 között és 1872-től a harmadik Kolozsvári Egyetem Orvosi Karán. Ennek a Karának a mai utóda a „George Emil Palade” Orvosi, Gyógyszerészeti, Tudomány és Technológiai – román és magyar nyelvű – Egyetem Marosvásárhelyen. Végül, de nem utolsó sorban, orvosi diplomához lehet jutni a pécsi, a debreceni és a szegedi egyetemeken.

Külön kategóriába tartozik az erdélyi Collegium Academicum/Egyetem (1622–1658), mely Gyulafehérváron létesült és ahol orvosok is oktattak, de azt nem tudjuk, hogy Orvosi Tanszéke volt-e és orvosi képesítést kaptak-e a végzősei?

Ugyancsak nehéz megállapítani a **Mátyás** király által állítólag megalapított ún. Budai Egyetemnek a létét és az orvostudományban játszott esetleges szerepét.

Végül arról is szólnunk kell, hogy a középkorban a Felvidéken és Erdélyben voltak olyan neves orvosok, akik „házi oktatást” végeztek, megkönnyítendő a külföldön orvosi diplomát szerezni kívánó magyar fiatalok sikeres tanulását. Továbbá, hogy a pap/tiszteletes képzés során, praktikus megfontolásból hosszú ideig alap egészségügyi ismereteket is oktattak a különböző iskoláinkban.

Felhasznált irodalom

1. Banóné Fleischmann Marianna, Zalai Károly: A gyógyszerészi eszköz kialakulása és fejlődése. Gyógyszerészet 22. 184-187, 1978.
2. Benke József. A Pécsi Orvostudományi Egyetem története. Pécs, 1992.
3. Benke József: Kis arcképcsarnok. Pécs, 2000.
4. Benke József: Az arab orvostudomány története a kalifátusok korában (632-1258). PTE ÁOK, Pécs, 2001.
5. Benke József: A pécsi orvostudomány intézetei és klinikái 1918-2008. Pécs, 2008.
6. Demkó Károly: A magyar orvosi rend története a XVIII. század végéig. Dobrovsky és Franke, Budapest, 1894.
7. Farkaslaki Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében.
8. Eggenberger-féle Könyvkereskedés, Rényi Károly kiadása, Budapest, 1939.
9. Farkaslaki Hints Elek: Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében 2. (Különös tekintettel a magyar viszonyokra) négy kötetben, Eggenberger-féle Könyvkereskedés, Rényi Károly kiadása, Budapest, 1939.

10. Haraszi Szabó Péter, Kelényi Borbála: Tanult orvosok a középkori Magyar Királyságban. *Gerundium Egyetemtörténeti Közlemények VII.* (1–2), 39-78, 2016.
11. Kapronczay Károly: A bécsi egyetem orvosi karának és a Natio Hungaricának kapcsolatai (1381–1630). *Orvostörténeti Közlemények 81.* 27–41, 1977.
12. Kapronczay Károly: Fejezetek 125 év magyar egészségügyének történetéből.
13. *Libri Historiae Medicae*, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, Budapest, 2001.
14. Kapronczay Károly: Adatok a magyar-örmény orvosok és gyógyszerészek történetéhez. *Magyar-Örmény Könyvtár, 8.* Holló és Társa Bt. Nyomdájában, Budaörs, 2002.
15. Kapronczay Károly (szerk.): *Az orvostörténelem századai.* Semmelweis Kiadó, Budapest, 2010.
16. Linzbauer Franciscus Xav.: *Codex Sanitario-medicinalis Hungariae.* Buda, Typis Regiae Scientiarum Universitatis Hungaricae, 1861.
17. Magyary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek.* Budapest, Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, 1931.
18. Ralovich Béla: Orvosi szavaink a kezdetektől 1600-ig. *Orvosi Hetilap 155.* 800-802, 2014.
19. Ralovich Béla: Formation of Knowledge of Causes of Infectious Diseases and Development of Specific Prevention against them in Hungary from the Beginning till 1900. *Acta Sci. Microbiol. 1.* (4), 74-79, 2018.
20. Ralovich Béla: Adatok a mikrobiológiával kapcsolatos ismeretek oktatás- és kutatástörténetéhez. I., II., III., TSR Kft., Keszthely, 2011, 2014, 2018.
21. Ralovich Béla: A népünk eredetével és oktatásunk történetével kapcsolatos gondolataink a Föld élete alakulásának fényében. Püski Kiadó, Budapest, 2019.
22. Schelenz Hermann: *Geschichte der Pharmazie.* G. Ohns - Verlag, Hildesheim, 1965.
23. Schultheisz Emil: *A nagyszombati egyetem orvostanárai. Mesterek és tanítványok.* Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 2004.
24. Schultheisz Emil: *Medicina és organizáció. (A Magyar medicina a nagyszombati orvosi kar felállításáig)* *Valóság 11.* (12), 1-7, 2008.
25. Simonyi Károly: *A középkori egyetem. A hét szabad és a hét mechanikai művészet.* *Ponticulus Hungaricus 1.* (1), 1997.
26. Szögi László (szerk.): *Régi magyar egyetemek emlékezete. Válogatott dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéhez. 1367-1777.* Eötvös

27. Loránd Tudományegyetem, Budapest, 1995.
28. Szögi László: Tanulmányok az Óbudai Egyetem történetéről 1395-1995. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1995.
29. Szögi László: Budai, pesti, óbudai és budapesti diákok egyetemjárása II. 1256-1525 és 1867-1919. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2012.
30. Szerkesztett: Új magyar lexikon. I-VII. és a kiegészítő kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960, 1962, 1972, 1981.
31. Szerkesztett: Orvosi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969.
32. Szerkesztett: Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/>